

Jurij Szapował, Wadim Zołotariow

Żydzi w kierowniczych organach ukraińskiego NKWD w latach 1929–1939 w świetle archiwów ukraińskich

---

Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej 5, 191-222

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Jurij Szapował, Wadim Zołotariow

ŻYDZI W KIEROWNICZYCH ORGANACH UKRAIŃSKIEGO NKWD W LATACH 1929–1939 W ŚWIETLE ARCHIWÓW UKRAIŃSKICH

S twierdzenie, że rewolucję zaczęli Troccy, a jej konsekwencje ponoszą Bronsteinowie, przypisuje się ojcu Lwa Trockiego¹. Nie dziwi więc, że np. książka Aleksandra Sołżenicyna pt. *200 lat razem (200 лет вместе)*, w której mówiło się zarówno o udziale Żydów w rewolucji bolszewickiej, jak i o radzieckich czystkach, wywołała szeroką dyskusję. Profesor Robert Service z Uniwersytetu Oksfordzkiego, biorąc udział w tych polemikach, powoływał się na Lwa Trockiego i mówił, że Żydzi byli nie tylko zwykłymi obserwatorami wydarzeń rewolucyjnych – oni byli i ofiarami, i katami². Z kolei Wasilij Bieriezkow, zdymisjonowany pułkownik KGB i specjalista w dziedzinie historii działalności tajnych służb i NKWD, stwierdzał: „Kwestia etnicznej przynależności nie miała znaczenia ani podczas rewolucji, ani w historii NKWD. Była to rewolucja społeczna, i ten, kto służył w NKWD i CzeKa, służył ideom przekształceń społecznych”³. Ponadto, według Bieriezkowa, „Sołżenicyn pisze, że w NKWD pracowało wielu Żydów, a to może sprzyjać rozpalaaniu antysemityzmu... Uważam, że problemu tego lepiej obecnie nie omawiać”⁴.

Niewątpliwie sprawę tę warto rozpatrywać, tak samo jak kwestię służby w CzeKa/GPU/NKWD Rosjan, Ukraińców, Polaków, Łotyszy, Chińczyków i przedstawicieli innych narodowości. Zasadnicze pytanie jednak brzmi, jak go omawiać oraz na jakich źródłach i metodach oprzeć badania.

Wśród wydawnictw, w których wspomniano o różnych aspektach postawionego wyżej problemu, należy wymienić przede wszystkim informator *Kto kierował NKWD (Kmo rukowodil HKWD)*, przygotowany przez Nikitę Pietrowa i Konstantina Skorkina, który

¹ Można też w tym przypadku zacytować Feliksa Dzierżyńskiego, który 26 VI 1920 r. pisał z Charkowa do Włodzimierza Lenina o sowieckiej Ukrainie: „Sytuacja wewnętrzna tutaj ogólnie się poprawia. Każdy uczciwy robotnik wysłany na prowincję znajduje swe miejsce i można już zauważyć efekty. Tylko takich robotników jest bardzo mało. Miejscowi komuniści są jacyś niedorobieni, żyją z drobnych interesów. W mojej dziedzinie jest tu wielki urodzaj. Cała, można powiedzieć, średnia inteligencja tutaj – to petlurowcy. Ogromną przeszkodą w walce [jest] nieobecność czekistów-Ukraińców”. Zob. *Bolszewistskoje rukowodstwo. Pieriepiska. 1912–1927. Sbornik dokumentow*, Moskwa 1996, s. 137–138.

² *Sołżenicyn razruszajet poslednieje tabu rewolucyi*, <http://www.inosmi.ru/untitled/20030127/169935.html> #00, 10 XII 2009 r.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

ukazał się w 1999 r. w Moskwie⁵, a także publikacje L. Kryczewskiego⁶, Germana Rudolfa⁷, Wadima Abramowa⁸, W. Woronowa i A. Szyszki⁹ oraz O. Kapczyńskiego¹⁰.

Wspominając o stanie badań nad tą kwestią w Ukrainie, należy stwierdzić, że mimo publikacji wielu szkiców biograficznych większości naczelników GPU USRS¹¹ oraz listy kierownictwa aparatu centralnego¹² wciąż brak jest ogólnej wiedzy o Żydach-czekistach na sowieckiej Ukrainie.

Niniejsze zestawienie opracowano na podstawie analizy materiału, który dotyczy obecności Żydów w strukturach kierowniczych ukraińskiego GPU i NKWD w latach 1929–1939. Jak wiadomo, struktury te były stale modyfikowane. Należy do nich zaliczyć przede wszystkim przewodniczącego GPU USRS (potem ludowego komisarza spraw wewnętrznych), jego zastępców, naczelników ważniejszych zarządów i wydziałów GPU USRS, naczelników i zastępców naczelników struktur regionalnych GPU oraz ich ważniejszych wydziałów (oddziałów).

Jednym z większych błędów, które można dostrzec we współczesnych dyskusjach dotyczących tzw. sprawy żydowskiej w organach czekistowskich, jest to, że zazwyczaj osoby „broniące” Żydów powołują się na dane o ich ogólnej liczbie w organach GPU i NKWD. Rzeczywiście może to wyglądać na niewielką część. Na przykład w czerwcu 1929 r. w organizacji partyjnej aparatu centralnego GPU USRS – według stanu narodowościowego – przeważali Rosjanie – 107 osób (35,5 proc.), potem Ukraińcy – 82 osoby (27,2 proc.), a na trzecim miejscu byli Żydzi – 80 osób (26,6 proc.)¹³. Chodzi jednak o to, kto z przedstawicieli wspomnianych narodowości mógł realnie wpływać na podejmowanie ważnych decyzji lub wyznaczać kierunki działań organów represyjnych. W tym miejscu właściwsza wydaje się analiza składu struktur kierowniczych. W niniejszym artykule przeprowadzono taką analizę na przykładzie trzech ważnych okresów: 1929–1931, 1932–1933 oraz 1934–1939. Starano się także odpowiedzieć na pytanie, czy można mówić o jakimś specjalnym archetypie Żyda-czekisty (nie trudno znaleźć na ten temat aluzje we współczesnych publikacjach), a także prześledzono zagadnienie, czy były specjalne czystki antyżydowskie w NKWD podczas Wielkiego Terroru.

Pierwszy z analizowanych okresów, lata 1929–1931, związany jest z ogłoszonym przez Stalina atakiem na „kułaków” oraz tłumieniem masowych powstań chłopskich w Ukrainie. Wojnę przeciwko chłopom uzupełniono represjami wobec ukraińskiej inteligencji. Najbardziej wyraźnym tego przejawem stały się rozpoczęte w 1929 r. areszty, a następnie planowa-

⁵ N.W. Pietrow, K.W. Skorkin, *Kto rukowodził NKWD 1934–1941. Sprawozdanie*, Moskwa 1999.

⁶ L.J. Kryczewskij, *Jewrieji w apparacie WCzK-OGPU w 20-je gody* [w:] *Jewrieji i ruskaja riewolucija. Materialy i issledowanija*, red. O.W. Budnickij, Moskwa–Jerusalim 1999.

⁷ G. Rudolf, *Research News. Jews in the NKVD of Stalin's Union*, <http://www.vho.org/tr/2004/3/Rudolf325-327.html>, 10 XII 2009 r.

⁸ W. Abramow, *Jewrieji w KGB: palaczi i zertwy*, Moskwa 2005.

⁹ W.J. Woronow, A.I. Szyszkin, *NKWD SSSR. Struktura, rukowodiaszczij sostaw, forma odieždy, znaki razliczija 1934–1937*, Moskwa 2005.

¹⁰ O. Kapczyński, *Gosbiezopasnost' iznutri. Nacyonalnyj i socyalnyj sostaw*, Moskwa–Jauza 2005.

¹¹ J.I. Szapował, W.I. Prystajko, W.A. Zo btariow, *CzK-GPU-NKWD w Ukraini: osoby, fakty, dokumenty*, Kijów 1997; N.W. Pietrow, K.W. Skorkin, *op. cit.*; J.I. Szapował, W.A. Zo btariow, *Wsewołod Ba lękyj: osoba, czas, otoczenia*, Kijów 2002; W.A. Zo btariow, *CzK-DPU-NKWS na Charkiwsczyni: ludy ta doli. 1919–1941*, Charków 2003; W.A. Zo btariow, *Sekretno-politycznyj widdil DPU USRR: sprawy ta ludy*, Charków 2007.

¹² W.T. Okipniuk, *Derżawne polityczne upravlinnia USRR (1922–1934): istoryko jurydycznyj analiz*, Kijów 2002, s. 262–265.

¹³ W.A. Zo btariow, *Sekretno politycznyj widdil DPU USRR...*, s. 27.

nie przez czekistów otwartego pokazowego procesu członków Związku Wyzwolenia Ukrainy i jego wymyślonej przez komunistów filii Związku Młodzieży Ukraińskiej. W tym czasie na kierowniczych stanowiskach w organach ukraińskiego GPU i NKWD pracowało 68 osób, z których 26 (38 proc.) było pochodzenia żydowskiego (zob. wykaz nr 1 w aneksie).

Z kolei lata 1932–1933 to jeden z najbardziej tragicznych okresów w historii Ukrainy, nierozzerwalnie związany z Wielkim Głodem sztucznie wywołanym przez reżim komunistyczny. W tych latach, według niepełnych danych, na kierowniczych stanowiskach w GPU sowieckiej Ukrainy pracowało 75 osób, z których 50 (66,6 proc.) było pochodzenia żydowskiego (zob. wykaz nr 2 w aneksie).

Połowa lat trzydziestych XX w. to okres poprzedzający Wielki Terror. Wyraźnie wówczas rosła rola organów bezpieczeństwa w Związku Sowieckim. W oparciu o zebrane dane biograficzne pracowników Zarządu Bezpieczeństwa Państwowego (UGB) NKWD USRS można dokonać ogólnej charakterystyki kadry kierowniczej. Zaliczono do niej pracowników, którym w latach 1935–1936 nadano specjalne tytuły Zarządu Głównego Bezpieczeństwa Państwowego (GUGB) – od kapitana bezpieczeństwa państwowego i wyżej.

Zgodnie z uchwałą Centralnego Komitetu Wykonawczego i Rady Komisarzy Ludowych ZSRS z 7 października 1935 r. o specjalnych tytułach składu kierowniczego Zarządu Głównego Bezpieczeństwa Państwowego NKWD ZSRS wprowadzono następujące tytuły: sierżant bezpieczeństwa państwowego, młodszy lejtnant bezpieczeństwa państwowego, lejtnant bezpieczeństwa państwowego, starszy lejtnant bezpieczeństwa państwowego, kapitan bezpieczeństwa państwowego, major bezpieczeństwa państwowego, starszy major bezpieczeństwa państwowego, komisarz bezpieczeństwa państwowego 3. stopnia, komisarz bezpieczeństwa państwowego 2. stopnia, komisarz bezpieczeństwa państwowego 1. stopnia. Uchwałą CKW i RKL ZSRS z 26 listopada 1935 r. ustanowiono tytuł komisarza generalnego bezpieczeństwa państwowego, który przyznano ludowemu komisarzowi spraw wewnętrznych ZSRS Gienrichowi Jagodzie. Wtedy też rozpoczęło się nadawanie specjalnych tytułów pracownikom GUGB NKWD ZSRS, UGB NKWD republik związkowych i UGB obwodowych zarządów NKWD.

W NKWD USRS według stanu na 3 lipca 1936 r. specjalne tytuły GUGB otrzymały 3174 osoby, wśród których znaleźli się m.in.: komisarz bezpieczeństwa państwowego 1. stopnia – 1, komisarz bezpieczeństwa państwowego 2. stopnia – 2, komisarz bezpieczeństwa państwowego 3. stopnia – 1, starszy major bezpieczeństwa państwowego – 6, major bezpieczeństwa państwowego – 12, kapitan bezpieczeństwa państwowego – 68, starszy lejtnant bezpieczeństwa państwowego – 310, lejtnant bezpieczeństwa państwowego – 705, młodszy lejtnant bezpieczeństwa państwowego – 1099, sierżant bezpieczeństwa państwowego – 970¹⁴. Duża grupa czekistów mimo tego, że nie otrzymała żadnych specjalnych tytułów, kontynuowała pracę na stanowiskach funkcjonariuszy operacyjnych i ich pomocników. Ich zdecydowana większość była zatrudniona w operacyjnych, specjalnych i ewidencyjno-statystycznych wydziałach UGB NKWD USRS oraz obwodowych zarządach NKWD.

W omawianym okresie skład narodowościowy najwyższego kierownictwa NKWD USRS przedstawiał się następująco: Żydzi – 60 (66,67 proc.), Rosjanie – 14 (15,55 proc.), Ukraińcy – 6 (6,67 proc.), Łotysze – 3 (3,33 proc.), Polacy – 2 (2,22 proc.), Białorusini – 1 (1,11 proc.), brak danych – 4 (4,44 proc.). O ukrajinizacji organów bezpieczeństwa

¹⁴ Archiw UWS po Charkiwskij ob łsti, Nakazy NKWD SRSR za 1936 r. nr 15 wid 8 stycznia, nr 18 wid 9 stycznia, nr 19 wid 9 stycznia, nr 81 wid 9 lutoho, nr 101 wid 23 lutoho, nr 177 wid 22 bereznia, nr 178 wid 22 bereznia, nr 179 wid 22 bereznia, nr 180 wid 22 bereznia, nr 182 wid 23 bereznia, nr 183 wid 23 bereznia.

publicznego – a tak twierdzą niektórzy rosyjscy badacze¹⁵ – nie może więc być mowy. Dla porównania można przypomnieć, że w 1926 r. skład narodowościowy USRS był zgoła odmienny: 75,4 proc. Ukraińców, 8,1 proc. Rosjan, 6,5 proc. Żydów, 5 proc. Polaków, 1,5 proc. Niemców, 1,1 proc. Mołdawian i Rumunów, 0,5 proc. Bułgarów, 0,5 proc. Tatarów i Turków, 0,3 proc. Węgrów, 0,3 proc. Greków, 0,2 proc. Białorusinów, 0,07 proc. Ormian, 0,5 proc. przedstawiciele innych narodowości.

Niewielki odsetek Ukraińców wśród kierowniczego składu NKWD USRS można wyjaśnić nieoficjalną polityką antyukraińską prowadzoną przez ówczesne kierownictwo Związku Sowieckiego. Chociaż w NKWD USRS służyło wielu Ukraińców, zajmowali oni głównie niższe stanowiska. Oprócz tego Ukraińcy-czekiści ze względu na przyszłą karierę, a także z obawy przed znalezieniem się w gronie „burżuazyjnych nacjonalistów”, często podawali się za Rosjan. Swoistą „grę” ze swoją przynależnością narodową prowadził nawet ludowy komisarz Wsiewołod Balicki. W „Ankiecie personalnej członka Ogólnoukraińskiego CKW Rad” ze stycznia 1922 r. i w „Przebiegu służby osób przebywających na służbie w organach GPU” z 1927 r. własnoręcznie wpisał on swoją narodowość: „Rosjanin”. Później we wszystkich dokumentach osobistych „podawał się” za Ukraińca, a po aresztowaniu w 1937 r. ponownie twierdził, że jest Rosjaninem¹⁶.

Podobnie Żydzi-czekiści w specjalnych ankietach również zmieniali swoją narodowość. Takich przykładów jest wiele. W 1933 r. naczelnik Wydziału Transportowego GPU USRS Sawielij Cyklis, którego ojciec był Żydem, a matka Ukrainką, na wszelki wypadek podał, że jest narodowości rosyjskiej¹⁷. Aleksander Rozanow – w latach 1935–1937 naczelnik Zarządu NKWD Obwodu Odeskiego – na przesłuchaniu 17 sierpnia 1937 r. zeznawał: „We wszystkich swoich służbowych i partyjnych dokumentach przedstawiam się jako Rozanow Aleksander, syn Borysa, Rosjanin. Moje prawdziwe nazwisko brzmi Rosenbart, imię – Abram. Jestem Żydem. Zmieniłem imię i nazwisko w 1918 r. podczas pracy u pełnomocnika KC KP(b)U Siemiona Schwarza. Zmieniłem je z nakazu Schwarza oraz szefa CzeKa guberni kurskiej Kamińskiego. Ten ostatni formalnie załatwił mi zmianę nazwiska. Narodowość «Rosjanin» zacząłem wpisywać później. We wszystkich późniejszych dokumentach zacząłem podawać tylko – «Rozanow Aleksander, syn Borysa, Rosjanin», informując, że innego nazwiska nie miałem. Robiłem to z poczucia wstydu, a nie po to, by ukryć narodowość”¹⁸.

Rozanow zapomniał, że w niektórych dokumentach, np. w ankiecie delegata XI Zjazdu KP(b)U, własnoręcznie wpisywał narodowość ukraińską¹⁹. Ciekawe jest to, że w 1937 r. jego kolega Bronewyj obwinał wspomnianego wyżej Cyklisa o bicie żołnierzy-Żydów w czasie, gdy był jeszcze oficerem carskim, a po areszcie Rozanowa jego protegowany Taraszczański złożył oświadczenie, że żona jego kierownika „ujawniała swój antysemityzm poprzez naśmiewanie się” z jego narodowości²⁰.

W okresie Wielkiego Terroru główna represyjna aktywność ukraińskich organów bezpieczeństwa była związana z działalnością Izraela Leplewskiego (na czele NKWD USRS od czerwca 1937 r. do stycznia 1938 r.) oraz Aleksandra Uspieńskiego (na czele NKWD USRS od stycznia do grudnia 1938 r.). Pod ich kierownictwem przeprowadzono masowe

¹⁵ A.A. Papczynskij, M.A. Tumszys, *Szczit, raskołotyj mieczom. NKWD protiv WCzK*, Moskwa 2001, s. 200.

¹⁶ J.I. Szapował, W.A. Zołotariow, *Wsiewołod Bałyckij...*, s. 14.

¹⁷ DACHO, f. 99, op. 3, spr. 354, k. 305.

¹⁸ HDA SBU, Odessa, spr. 25468-fp, t. 2, ark. 73.

¹⁹ CDAHOU, f. 1, op. 1, spr. 355, ark. 472.

²⁰ HDA SBU, Odessa, spr. 25468-fp, t. 1, ark. 150.

**Aleksander Rozanow,
lata trzydzieste XX w.***

operacje, w tym typowe czystki etniczne. Według niepełnych danych na kierowniczych stanowiskach ukraińskich organów bezpieczeństwa znajdowało się wówczas 213 osób, z których 99 (46,47 proc.) było pochodzenia żydowskiego (zob. wykaz nr 3 w aneksie).

Co więcej, jeśli wziąć pod uwagę naczelników najwyższego stopnia (należy do nich zaliczyć naczelników zarządów i wydziałów aparatu centralnego NKWD USRS oraz naczelników obwodowych zarządów NKWD), to w latach 1936–1938 na najwyższych stanowiskach było 125 osób, z których 54 (43,2 proc.) miały pochodzenie żydowskie. Należy zaznaczyć, że spośród 33 osób, które ludowy komisarz Balicki (do czerwca 1937 r.) wysunął na kierownicze stanowiska, 21 (63,64 proc.) – to Żydzi; spośród 32 protegowanych ludowego komisarza Leplewskiego (czerwiec 1937 r. – styczeń 1938 r.) Żydami było 21 osób (65,59 proc.); spośród 60

pracowników awansowanych na wyższe stanowiska przez ludowego komisarza Uspieńskiego (luty – listopad 1938 r.) Żydami było już tylko 12 osób (20 proc.)²¹.

Analizując zachowane dokumenty, trudno precyzyjnie odpowiedzieć na pytanie, czy istniał archetyp Żyda-czekisty? Niektórzy ze współczesnych ukraińskich historyków twierdzą, że nie tylko organy bezpieczeństwa publicznego, ale wręcz cały aparat władzy na Ukrainie w latach 1920–1938, „który w 1938 roku bandyckimi terrorystycznymi metodami wykończył Stalin”, był żydowski²². Faktem jednak jest, że jeśli chodzi o Żydów czekistów, to istnieją różne podejścia w ocenach tego zagadnienia. Na przykład, jeden ze skazanych w procesie ZWU w 1930 r., Borys Matuszewski, wspominał Salomona Brucka (1898–1938) – starszego pełnomocnika tajnego oddziału kijowskiego sektora operacyjnego GPU USRS – w następujący sposób: „Przesłuchiwał mnie najpierw Bruck, wstrętny i odpychający typ, to o nim Durdukowski mówił, że hipnotyzuje i człowiek pod jego spojrzeniem całkiem traci wolę”²³. Matuszewski wspominał i o tym, jak Salomon Bruck „jedno mi wciąż wpajał: «Musimy ukraińską inteligencję rzucić na kolana, to jest nasze zadanie – i będzie ono wykonane; kogo nie rzucimy – rozstrzelamy!»”²⁴.

* Ilustracje zamieszczone w tekście pochodzą ze zbiorów autorów.

²¹ W.A. Żolotariow, *Kerivnyj sklad NKWS URSR pid czas „welykoho teroru” (1936–1938): socjalno statystycznyj analiz*, „Z archiwu WUCzK-GPU-NKWD-KGB” 2009, nr 2, s. 86–115.

²² Zob. <http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=2044>, 11 XII 2009 r.

²³ Cyt. za H.I. Sniehiriow, *Naboji dla rozstrilu (Neńko moja, neńko...)*. *Liryko publicystyczna rozwidka*, Kijów 1990, s. 110.

²⁴ *Ibidem*.

Izrael Lепlewski, połowa XX w.

Z kolei 31 maja 1933 r. w jednej ze swoich notatek Sergio Gradenigo, królewski konsul Włoch w Charkowie, pisał: „Głód dalej dokonuje masowego ludobójstwa wśród ludności na tak potężną skalę, że zupełnie niezrozumiałym jest, jak świat może pozostawać obojętnym wobec takiej katastrofy i dlaczego prasa międzynarodowa, która tak gorliwie wzywa cały świat, by osądzić Niemcy winne tak zwanych «okrutnych prześladowań Żydów», wstydliwie milczy wobec tej rzezi, którą zorganizował radziecki rząd, w którym właśnie Żydzi odgrywają bardzo dużą, jeśli nie pierwszorzędną rolę. Przecież nie ma wątpliwości: 1) że ten wielki głód jest skutkiem przede wszystkim zorganizowanych i świadomych akcji mających na celu «danie nauki chłopu»; 2) że wśród jego ofiar nie ma żadnego Żyda, a wręcz przeciwnie, wszyscy oni są syccy i dobrze odżywiają się pod bratnim skrzydłem GPU. «Materiał etnograficzny» trzeba wymienić, powiedział cynicznie pewien

Żyd, wielki naczelnik miejscowej GPU. Dziś można przewidzieć ostateczny los tego «materiału etnograficznego», który chcą wymienić»²⁵.

Na podstawie powyższych cytatów można by sądzić, że Żydzi-czekiści występowali zdecydowanie przeciwko Ukraińcom i ich dążeniom państwowym, a nawet przyczynili się do ich zagłodzenia w latach Wielkiego Głodu. W tym przypadku należy jednak pamiętać, że notatkę sporządził dyplomata faszystowskich Włoch. Faktem pozostaje też i to, że w latach głodu 1932–1933 umierali nie tylko Ukraińcy, lecz także przedstawiciele innych narodowości, a wśród nich i Żydzi.

W odniesieniu do typowych nadużyć pracowników komunistycznych służb specjalnych te popełniane przez Żydów-czekistów nie były wcale odmienne od nadużyć przedstawicieli innych narodowości. Kradzieże pieniędzy, zatrudnianie krewnych i znajomych, płatna protekcja, libacje alkoholowe, zatajanie informacji o kryminalnej przeszłości – to przykłady nadużyć charakterystyczne dla całego sowieckiego aparatu bezpieczeństwa.

Szczególnie powszechnym zjawiskiem była tzw. klanowość, swoiste poczucie „zawodowej” solidarności, jak w przypadku chociażby sprawy kierownika korpusu feldjegijskiego GPU USRS Juchima Elkina. W 1920 r., gdy był komendantem obozu koncentracyjnego w Puszczy-Wodyci pod Kijowem, jego bliski przyjaciel o nazwisku Peterman – pracownik kijowskiego gubernialnego CzeKa – za popełnione przestępstwa służbowe został skazany na rozstrzelanie. Jakimś cudem udało mu się uciec z konwoju, za co kolegum kijowskiego

²⁵ Cyt. za Łysty z Charkowa. *Hołod w Ukraini ta na Pivnicznomu Kawkazi w powidomlenniach italijskich dyplomatów 1932–1933 roky*, red. A. Graziosi, Charków 2007, s. 158.

Salomon Bruck,
lata dwudzieste XX w.

gubernialnego CzeKa ogłosiło, że jest on „poza prawem”. Oznaczało to, że każdy sowiecki obywatel, zwłaszcza komunista i czekista, był zobowiązany ująć przestępcę lub zabić go na miejscu. Jednak gdy w 1922 r. Elkin – wówczas komendant kijowskiego gubernialnego CzeKa – spotkał Petermana na ulicy, wiedząc o tym, że jego przyjaciel jest poszukiwany, nie tylko go nie zatrzymał, ale i poradził mu, w jaki sposób opuścić Kijów. Chociaż wkrótce Petermana zatrzymano, a w sprawie Elkina wszczęto śledztwo, to w związku z amnestią na cześć utworzenia ZSRS ten drugi nie został pozbawiony nawet legitymacji partyjnej, mimo że za „ukrywanie przestępców państwowych” groziła surowa kara²⁶.

Można także przypomnieć głośne przypadki ucieczek czekistów za granicę, tym bardziej że w Związku Sowieckim były to rzadkie sytuacje. Ciekawe jednak jest to, że wszyscy czterej znani czekiści, którzy zdołali zbiec za granicę, to Żydzi: naczelnik Zarządu NKWD Kraju Dalekowschodniego, komisarz bezpieczeństwa państwowego 3. stopnia Henryk Luszko (wcześniej naczelnik

wydziałów: Informacyjnego, Tajnego i Tajno-Politycznego GPU USRS)²⁷; rezydent Wydziału Cudzoziemskiego GUGB NKWD ZSRS w Hiszpanii, major bezpieczeństwa państwowego Lew Nikolski-Feldbin²⁸; pracownicy Wydziału Cudzoziemskiego GUGB NKWD ZSRS: kapitan bezpieczeństwa państwowego Walter Krywicki²⁹ oraz Ignacy Porecki (I. Reiss)³⁰.

Jak już wspomniano, istotnym powodem zatrudnienia w sowieckich organach bezpieczeństwa był czynnik materialny. Na przykład, do czasu pojawienia się na stanowisku ludowego komisarza spraw wewnętrznych Nikołaja Jeżowa, szef NKWD w sowieckiej republice otrzymywał 1200 rubli. Była to duża suma, jeśli porówna się ją chociażby ze średnim wynagrodzeniem we wszystkich ludowych komisariatach, które w marcu 1935 r. wynosiło

²⁶ HDA SBU, Odessa, spr. 25468-fp, t. 1, ark. 163. W 1929 r. do komisji do spraw czystek w organizacji partyjnej GPU NKWD USRS trafiły liczne podania oskarżające Elkina o niegospodarność, przywłaszczanie pieniędzy publicznych, niedbały stosunek do obowiązków służbowych, lizusostwo (objawiające się prezentami dla wyższego kierownictwa), zatrudnianie swoich krewnych i znajomych, prowadzenie narodowościowo-szowinistycznej polityki, przyjmowanie łapówek, brutalność, nadużycia w pracy, wykorzystywanie feldjegrów do własnych celów. Mimo poważnych zarzutów komisja oskarżenie Elkina odrzuciła, zaznaczając, że oświadczenia te „pochodzą głównie od osób zwolnionych z feldkorpusu jako niezdyscyplinowane, niemające szans na poprawę oraz o nastrojach antysemitycznych” (zob. DACHO, f. 15, op. 2, spr. 27, ark. 95).

²⁷ Więcej na ten temat zob. B.W. Sokołow, *Ochota na Stalina, ochota na Gittera. Tajnaja borba spiecsłużb*, Moskwa 2000, s. 8–60; W.A. Zołtariow, *Sekretno politycznyj widdił DPU USSR...*, s. 14–103; M.A. Tumszys, A.A. Papeczynskij, *1937. Bolszaja czistka. NKWD protiv CzK*, Moskwa 2009, s. 79–139.

²⁸ Więcej na ten temat zob. A. Orłow, *Tajnaja istorija stalinskih priestuplenij*, Moskwa 1991; O. Cariew, D. Kostello, *Rokowyje illuziji. Iz archiwow KGB: dielo Orłowa, stalinskogo mastiera szpionaża*, Moskwa 1995.

²⁹ Zob. także W.G. Kriwickij, *Ja był agentom Stalina: zapiska sowietskogo razwiedczika*, Moskwa 1996.

³⁰ E. Poriecki, *Tajnyj agent Dzerżyńskiego*, Moskwa 1996, s. 415.

172 ruble, a w marcu 1936 r. – 201 rubli³¹. Jeżow dodatkowo podwyższył pensję szefom NKWD w sowieckich republikach aż do 3500 rubli. Wzrosły też zarobki pracowników NKWD różnych szczebli³². Oprócz tego funkcjonariuszom przysługiwało wiele innych dodatkowych ulg. Okoliczności te sprawiały, że praca w NKWD przynosiła wymierne korzyści materialne.

Do czasu Wielkiego Terroru w aparacie NKWD przeprowadzono kilka tzw. czystek, które realizował już Wsiewołod Balicki. W więzieniach znaleźli się wtedy funkcjonariusze z „wątpliwą przeszłością”. Było wśród nich wielu Żydów, np. inspektor przy naczelniku Zarządu NKWD Obwodu Czernihowskiego M. Hryniow, jego brat – naczelnik Wydziału Dróg Szosowych Zarządu NKWD Obwodu Charkowskiego A. Kardasz oraz naczelnik Wydziału Miejsc Uwięzienia Zarządu NKWD Obwodu Dniepropietrowskiego M. Rodał.

Z kolei Izrael Leplewski po objęciu stanowiska ludowego komisarza pozbywał się tych, którzy wydawali mu się zwolennikami jego poprzednika – Balickiego. Wśród „eliminowanych” przez niego ukraińskich czekistów duży odsetek stanowili Żydzi. Byli to m.in. naczelnik Zarządu NKWD Obwodu Odeskiego Aleksander Rozanow, naczelnik Zarządu NKWD Obwodu Czernihowskiego Piotr Sokołow-Szostak, naczelnik Wydziału 6. (transportowego) UGB NKWD USRS J. Piśmienny, naczelnik Wydziału 5. (specjalnego) UGB NKWD USRS I. Kupczyk, naczelnik Zarządu NKWD Obwodu Winnickiego G. Kluwgant-Griszyn, specjalny pełnomocnik NKWD USRS N. Rubinstein, naczelnik Wydziału Politycznego Zarządu Wojsk Pogranicza i Wewnętrznych NKWD USRS L. Sorocki, naczelnik Zaporoskiego Wydziału Miejskiego NKWD M. Dżawachow, naczelnik Wydziału Ochrony Pożarowej NKWD USRS J. Elkin, zastępca naczelnika Zarządu Administracyjno-Gospodarczego NKWD USRS O. Berman, naczelnik Wydziału 2. (operacyjnego) UGB Zarządu NKWD Obwodu Charkowskiego S. Olszański, pomocnik naczelnika Wydziału 4. (tajno-politycznego) UGB NKWD USRS S. Bruck i wielu innych. Śledztwa w sprawie aresztowanych czekistów nadzorował bezpośrednio specjalny pełnomocnik NKWD USRS W. Bluman – także Żyd. Wówczas czystka wśród funkcjonariuszy nie była uważana za antysemitkę.

Kolejny szef NKWD USRS Aleksander Uspieński od końca stycznia 1938 r. „oczyścił” aparat zarówno z kadry Balickiego, jak i „leplewców”. Tylko od 15 lutego do 5 kwietnia 1938 r. z organów UGB NKWD USRS zwolniono aż 558 osób, z których 154 aresztowano³³. Łącznie w 1938 r. zatrzymano 994 funkcjonariuszy ukraińskiego NKWD³⁴.

Analizując oskarżenia, które wysuwano przeciwko aresztowanym naczelnikom NKWD USRS, można zauważyć, że oprócz antyradzieckiej działalności i trockizmu częstym powodem aresztowania stawała się ich nie do końca określona „ciemna przeszłość”. W czerwcu 1938 r. Aleksander Uspieński opowiadał delegatom XIV Zjazdu KP(b)U o tym, że „aparat NKWD w Ukrainie był zaśmiecany w ciągu szeregu lat trockistowsko bucharińskim, burżuazyjnonacjonalistycznym i zwykłym oszukańczym elementem. Dla wrogów narodu Balickiego i Leplewskiego korzystnie było mieć taki skład w aparacie, ponieważ w takim składzie łatwiej było werbować do swojego podziemia. Wzywa Balicki do siebie pracownika i mówi: byłeś

³¹ *Pracía w URSR. Statystycznyj dowidnyk*, „Narodne gospodarstwo ta oblik”, Kijów 1937, s. 28–29. Dla porównania w przemyśle węglowym w czerwcu 1936 r. płaca inżynierów wynosiła 1097 rubli, techników – 795 rubli, robotników – 258 rubli. *Ibidem*, s. 140.

³² O.W. Chlewniuk, *1937-j: Stalin, NKWD i sowietskoje obszczestwo*, Moskwa 1992, s. 165.

³³ W.W. Czencow, *Tragiczeskije sud'by. Politiczeskije riepriessiji protiv niemieckiego nasielenija Ukrainy w 1920–1930-je gody*, Moskwa 1998, s. 107.

³⁴ J.I. Szapował, *Ukrajina XX stolittia*, Kijów 2001, s. 79.

w przeszłości syjonistą, twój ojciec miał sklep, więc jak ty trafiłeś do KP(b)U, jak trafiłeś do NKWD? Kręci i kręci, a potem mówi – nie daj zginąć. No dobrze, zostań, ale uważaj, masz być posłuszny. To jest werbunek. Wszystko, co mu kazał Balicki, wykonywał, w innym wypadku on by go zlikwidował... Niektórzy podczas wojny domowej trafili do CzeKa dlatego, że nie chcieli iść na front. Część trafiła do organów, gdy tylko zakończył się czas NEP-u. Prawdopodobnie oni nie zgadzają się z NEP-em, ponieważ znaleźliśmy takich, którzy odchodzili z organów NKWD. Oni poszli na Chreszczatyk, Bessarabkę i handlowali do 1928 roku... Potem dzięki swoim wrogim kontaktom znów wstąpili do organów NKWD i zaśmiecali nasz aparat”³⁵.

Podobne twierdzenia nie były oczywiście wyłącznością Uspieńskiego – formułowano je w całym kraju. Na przykład, aresztowany naczelnik 3. Wydziału (kontrywiadowego) GUGB NKWD ZSRS Lew Mironow „przyznał się”, że do partii wstąpił w 1918 r. „ze względu na karierę oraz z egoistycznych pobudek”. Twierdził dalej: „Do rewolucji październikowej odniosłem się wrogo, ponieważ w tym czasie byłem już dosyć dobrze politycznie sformowany, gdyż wcześniej należałem do partii Bund. Wydarzenia polityczne, które nastąpiły, pokazały mi, że tylko przyłączywszy się do partii komunistycznej, zdołam zdobyć mocną życiową pozycję związaną z osobistym dobrobytem i karierą”³⁶. Aresztowany naczelnik Wydziału 3. (kontrywiadowego) UGB NKWD Obwodu Odeskiego Danił Orłow m.in. oświadczył śledczemu: „Wstąpiłem do partii w 1919 r. nie z powodów ideologicznych, ale z powodu naprawdę egoistycznych interesów. Uważałem, że tytuł czekisty da mi możliwość dobrze się materialnie urządzić i żyć w dostatku”³⁷.

Nie można oczywiście zapominać, że wyżej przytoczone słowa wypowiedziano po brutalnym śledztwie. Z drugiej strony zarówno Mironow, jak i Orłow byli karierowiczami bez zasad, którzy fałszowali sprawy i skazywali na śmierć setki osób.

Odmiernym kierunkiem czystek przeprowadzanych przez Uspieńskiego było wykrywanie „organizacji nacjonalistycznych” i – w pierwszej kolejności – „podziemia syjonistycznego”. Co kierowało ludowym komisarzem w tym wypadku? Bez wątplenia impuls szedł „z góry”. Na specyfikę narodowościowego składu czekistów Ukrainy zwrócił uwagę Uspieńskiemu Nikołaj Jeżow podczas swojego wyjazdu służbowego do Kijowa w lutym 1938 r. Jeżow zresztą przed podróżą denerwował się, jak będzie porozumiewał się w stolicy Ukrainy, jeśli nie władą językiem ukraińskim. Obawę szefa NKWD rozwiązał jego pierwszy zastępca Michał Frynowski, który roześmiał się i rozbrajająco oświadczył: „Przecież tam nie ma żadnego Ukraińca, przecież tam są sami Żydzi”³⁸.

Grigorij Kobyziew, który przyjechał do Kijowa w składzie tzw. brygady moskiewskiej i stanął na czele działu kadr NKWD USRS, stwierdzał później: „17 lutego przekazałem Jeżowowi materiały charakteryzujące kadry: lista osób wszystkich współpracowników wydziałów operacyjnych, na których były kompromitujące materiały (600–800 osób). Gdy wszedłem z odczytem o kadrach do gabinetu Uspieńskiego, gdzie byli Jeżow i Uspieński, wtedy Jeżow, nie przejrawszy materiałów, powiedział: «Popatrzyłem na kadry, to nie jest ukraiński NKWD, a Birobidżan»”³⁹.

O tym, że związkowy ludowy komisarz był zdziwiony narodowościową specyfiką ukraińskiego ludowego komisariatu, przypominał także Michał Frynowski, który podczas późniejszego

³⁵ CDAHOU, f. 1, op. 1, spr. 544, ark. 475.

³⁶ J. Łukin, *Na pałacach krwi niet. Typy i nrawy Leningradzkiego NKWD*, Sankt Petersburg 1996, s. 43.

³⁷ I.I. Kułaga, W.W. Zujew, *Organy gosudarstwiennoj biezopasnosti w Donieckoj oblasti: wospominanija, fakty, dokumenty*, Donieck 2002, s. 29.

³⁸ N. Pietrow, M. Jansen, *„Stalinskij pitomic” – Nikołaj Jeżow*, Moskwa 2008, s. 364.

³⁹ Cyt. za W.A. Zołotariow, *Oleksandr Uspieńskij: osoba, czas, otoczenia*, Charków 2004, s. 195–196.

przesłuchania zacytował Jeżowa po jego powrocie z Kijowa: „Kiedy jechałem na Ukrainę, mówiono mi, że pracuje tam wielu Żydów. Ale oszukano mnie – tam pracują sami Żydzi”⁴⁰.

Jeżow z pewnością nie był antysemitą. Żydówką przecież była jego żona Eugenia, Żydami byli także ludzie z jego najbliższego otoczenia w aparacie KC WKP(b), których zatrudnił w NKWD ZSRS (m.in. M. Litwin, I. Szapiro, S. Żukowski, W. Cesarski) i na których opierał się w swojej pracy. Nie zmienia to faktu, że był pod wrażeniem ogromnego odsetka Żydów w ukraińskim NKWD. W konsekwencji Uspieński zrozumiał jego słowa jako sygnał do ataku na czekistów-Żydów. Jak twierdził Kobyziew: „Praktyczne porady Jeżowa i Uspieńskiego sprowadzały się do tego, by w aparacie NKWD USRS zwiększyć liczbę współpracowników, szczególnie w kierowniczym składzie, spośród Ukraińców, Rosjan – kosztem współpracowników narodowości żydowskiej, których z Zarządu NKWD trzeba zwolnić, czyli znacznie zmniejszyć ich odsetek”⁴¹.

Uspieński np. rozkazał naczelnikowi Wydziału Kadr Zarządu NKWD Obwodu Odeskiego Iwanowi Dubrowowi: „Nie waście się przyjmować do pracy w oddziałach rejonowych Żydów. Jeśli przyjmiecie, to ja wam pokażę”⁴². Według zeznań naczelnika Zarządu NKWD Obwodu Kamieniecko-Podolskiego Iwana Żabriewa ukraiński ludowy komisarz w 1938 r. wydał dyrektywę o odwołaniu wszystkich pracowników aparatu narodowości żydowskiej. „Tę dyrektywę – twierdził Żabriew – przekazał mi w Moskwie po zakończeniu II Sesji Rady Najwyższej Związku RSR. Gdy zacząłem protestować co do jej słuszności, powołał się na rzekomo otrzymane wskazówki ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS. Wiadomo mi, że dyrektywę tę przekazał też innym naczelnikom Zarządu NKWD... Później odwołania pracowników narodowości żydowskiej ustąpiły, gdyż NKWD ZSRS zaczęło sprzeciwiać się takim działaniom Uspieńskiego”⁴³.

W konsekwencji działań Uspieńskiego spośród funkcjonariuszy na kierowniczych stanowiskach NKWD USRS, którzy zajmowali swoje posady do stycznia 1938 r., represjom poddano 100 proc. Łotyszy, 48,39 proc. Żydów, 33,33 proc. Ukraińców i 15,79 proc. Rosjan⁴⁴.

Podobne czystki realizowano w całym Związku Sowieckim. Zgodnie z danymi, które podają M. Pietrow i K. Skorkin, 10 lipca 1934 r. Żydzi stanowili 38,54 proc. kierowniczego składu NKWD ZSRS, a 1 lipca 1939 r. już tylko 3,92 proc.⁴⁵ „Organizacje syjonistyczne” demaskowano w całym kraju. Istotnym sygnałem do tego był telegram NKWD nr 83921 z 1937 r., w którym m.in. zalecono: „Natychmiast przejrzeć wszystkie ewidencje i rozprawy na temat syjonistów, aresztować antyradziecki aktyw syjonistyczny”. W efekcie już w pierwszej połowie 1938 r. aresztowano 1279 „uczestników podziemia syjonistycznego” oraz zlikwidowano „komitety bundowskie” w Kijowie, Charkowie, Odessie, Dniepropietrowsku, Winnicy i Mołdawskiej ARSR⁴⁶.

„Bundowska” przeszłość była wystarczającym pretekstem do oskarżeń o „syjonistyczną zмовę w NKWD USRS”. Leplewski podczas przesłuchania 22 maja 1938 r. był zmuszony np. oświadczyć: „Do partii wstąpiłem w 1917 r. z ciężarem sześcioletniej przynależności w szeregach Bundu. [...] Znamiona i ślady drobnomieszczańskiej ideologii nacjonalistycznej miały na mnie wpływ także po moim wstąpieniu w szeregi WKP(b)”⁴⁷. Zeznania te *notabene* złożył

⁴⁰ *Ibidem*, s. 196.

⁴¹ N. Pietrow, M. Jansen, „*Stalinskij pitomic*”..., s. 364.

⁴² HDA SBU, Kijów, f. 16, op. 31, spr. 94, ark. 129.

⁴³ Cyt. za W.A. Zołotariow, *Oleksandr Uspenskyj*..., s. 196–197.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 196.

⁴⁵ N.W. Pietrow, K.W. Skorkin, *op. cit.*, s. 495.

⁴⁶ J.I. Szapował, *Ukrajina XX stolittia*..., s. 45.

⁴⁷ HA FSB RF, d. 13557, t. 1, ark. 15.

Dawid Piercow, lata trzydzieste XX w.

Lew Reichman, lata dwudzieste XX w.

śledczym narodowości żydowskiej – majorowi bezpieczeństwa państwowego G. Lulowemu oraz kapitanowi bezpieczeństwa państwowego J. Wizelowi. Oczywiście także ludzie z najbliższego otoczenia Leplewskiego byli uważani za syjonistów. Twierdzono m.in., że Emanuel Insarow do 1920 r. był drugim sekretarzem Poalej Syjon w Odessie. Członkiem Poalej Syjon miał być też D. Dżyrin, chociaż w jego aktach osobowych nie ma o tym informacji⁴⁸.

Charakterystyczny jest również fakt, że w tworzenie atmosfery „zmowy syjonistycznej” istotny wkład mieli także czekiści-Żydzi. Na przykład lejtnant bezpieczeństwa państwowego Waisbarg „zdobył” od aresztowanego Jakuba Kamińskiego zeznanie o jego udziale w organizacji syjonistycznej w NKWD USRS kierowanej przez samego Leplewskiego⁴⁹, a „syjonistów” w Zarządzie NKWD Obwodu Charkowskiego demaskował zastępca naczelnika Zarządu NKWD Dawid Piercow – funkcjonariusz narodowości żydowskiej. Naczelnik Oddziału 5. (specjalnego) Wydziału UGB Zarządu NKWD Obwodu Charkowskiego Zynowij Szczegolewski tak m.in. zeznawał w powyższej sprawie: „O godzinie pierwszej w nocy 14 kwietnia [1938 r.] doprowadzono mnie do gabinetu Piercowa. Po 10 minutach wszedł Piercow. Piercow, zwracając się do mnie, powiedział, że jestem kierownikiem ukraińskiego centrum syjonistycznego, a w Charkowie – obwodowego centrum syjonistycznego, i że demaskuje mnie cały szereg zeznań, i w tej sprawie powinienem udzielić wyjaśnień. Odpowiedziałem Piercowowi, że jestem niewinny, że zna mnie z czasu wspólnej pracy w 1932 r. jako porządnego człowieka. Piercow w tym momencie uderzeniem zrzucił mnie z krzesła na podłogę i zaczął mnie kopać, a Kriukow wziął z parapetu pałkę i zaczął mnie nią okładać”⁵⁰.

⁴⁸ J.I. Szapował, W. Prystajko, W.A. Zołotariow, *CzK-HPU-NKWD w Ukraini...*, s. 460–461.

⁴⁹ W.A. Zołotariow, *Zarucznik systemu J.Z. Kamińskij...*, s. 296–297.

⁵⁰ HDA SBU, Kijów, spr. 67398, t. 8, ark. 144.

Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy Uspieński był zaciekle antysemitą, czy po prostu sumiennie wcielał w życie „generalną linię” moskiewskiego kierownictwa NKWD. Należy pamiętać, że pracowało z nim sporo Żydów, zarówno jako naczelników (J. Agranow, J. Dejcz, W. Karucki, W. Kurski, M. Litwin, L. Mironow, S. Mironow), jak i zwykłych funkcjonariuszy. Dodatkowo podczas pracy na Ukrainie osobiście wysuwał na kierownicze stanowiska także Żydów (m.in. S.I. Goldmana, W. Pisariewa, D. Piercowa, A. Ratyńskiego, L. Reichmana, M. Spektora, I.A. Szapiro).

Analiza zaprezentowanego wyżej materiału daje podstawy, by twierdzić, że wysoki odsetek Żydów w GPU i NKWD sowieckiej Ukrainy w latach 1929–1939 nie powinien być traktowany jako dowód jakiejś szczególnej „zmowy” czy potwierdzenie tezy o istnieniu tzw. żydokomuny. Niewątpliwie należy mówić o indywidualnych motywach zgłaszania się Żydów do służby. Wśród tych motywów dość istotne były wysokie oczekiwania materialne. W konsekwencji swoją służbą w organach GPU i NKWD Żydzi „ściągali” na siebie krytykę, łącznie z falą „judofobii”, a fakt ten bez wątpienia wykorzystali później niemieccy naziści.

Aaron Gepler przed i po aresztowaniu, 1938 r.

Salomon Mazo, 1937 r.

Henryk Luszko, lata dwudzieste XX w.

Michał Aleksandrowski, 1932 r.

Borys Kozielski, lata dwudzieste XX w.

ANEKS

Wykaz nr 1*

Przewodniczący GPU USRS:

Wsiewołod A. Balicki (1 IX 1923–31 VII 1931)

Stanisław F. Redens (31 VII 1931–20 II 1933)

Zastępcy przewodniczącego GPU USRS:

K.M. Karlson (24 V 1924–25 V 1934)

C.A. Leoniuk (18 IX 1931–22 III 1933)

Naczelnicy Zarządu Tajno-Operacyjnego GPU USRS:

K.M. Karlson (21 XI 1925–9 XII 1929)

Izrael M. Leplewski (9 XII 1929–19 VIII 1931)

C.A. Leoniuk (18 IX 1931–IV 1932)

Naczelnicy Zarządu Ekonomicznego GPU USRS:

Józef M. Błat (18 II 1924–29 IX 1930)

Salomon S. Mazo (29 IX 1930–10 VII 1934)

Naczelnik Zarządu Ewidencyjno-Informacyjnego GPU USRS:

Semen I. Zapadnyj (28 VII 1928–30 I 1930)

Naczelnik Wydziału Kontroli Politycznej GPU USRS:

I.M. Kabancew (9 III 1926–25 IX 1929)

Naczelnicy Wydziału Informacyjnego GPU USRS:

Henryk S. Luskow (7 X 1925–3 V 1930)

Juchim C. Krywiec (9 V 1930–20 III 1931)

Naczelnicy Wydziału Tajnego GPU USRS:

Walery M. Gorożanin (7 V 1924–3 V 1930)

Henryk S. Luskow (3 V 1930–5 IV 1931)

Naczelnicy Wydziału Tajno-Politycznego GPU USRS:

Henryk S. Luskow (5 IV 1931–17 VIII 1931)

Borys W. Kozielski (p.o.) (17 VIII 1931–20 IX 1931)

Juchim C. Krywiec (20 IX 1931–21 II 1933)

Naczelnik Wydziału Kontrwywiadowczego GPU USRS:

Mikołaj I. Dobrodycki (III 1924–IX 1930)

---

* Funkcjonariuszy pochodzenia żydowskiego wyróżniono pogrubioną czcionką.

Naczelnicy Wydziału Specjalnego GPU USRS
i Wydziału Specjalnego Ukraińskiego Okręgu Wojskowego:
M.I. Bystrych (21 II 1923–30 VII 1931)
Izrael M. Leplewski (p.o.) (1931)

Naczelnik Wydziału Wywiadowczego GPU USRS:
Matwiej O. Panow-Brojde (25 X 1925–7 IV 1931)

Naczelnicy wydziałów obwodowych GPU USRS w latach 1929–1930:

Artemiowskiego:	Paweł I. Timofiejew (4 VII 1928–5 IX 1930)
Berdyczowskiego:	Juchim S. Szatow (14 VI 1926–29 XI 1929) Stanisław S. Lubomirski (29 XI 1929–15 VII 1930) Abraham I. Gepler (15 VII 1930–5 IX 1930)
Białocerkiewskiego:	Stanisław S. Lubomirski (23 VII 1928–29 XI 1929) A.P. Kajzer (29 XI 1929–5 I 1930) Siergiej D. Sawin (15 I 1930–5 IX 1930)
Charkowskiego:	Józef M. Błat (25 VII 1928–5 IX 1930)
Chersońskiego:	Wasyl J. Lewocki (20 VII 1928–5 IX 1930)
Czernihowskiego:	Fryc G. Kleinberg (25 IV 1928–VI 1929) S.I. Kazakow (VI 1929–1 VII 1930) M.D. Balabin (1 VII 1930–5 IX 1930)
Głuchowskiego:	W.I. Kalina (21 III 1928–5 IX 1930)
Dniepropietrowskiego:	C.A. Leoniuk (21 VII 1928–5 IX 1930)
Humieńskiego:	R.L. Juchwitz (6 VI 1928–7 XII 1929) Juchim S. Szatow (7 XII 1929–5 IX 1930)
Iziumskiego:	T.J. Gładkow (2 X 1927–20 II 1929) P.F. Kołomijec (19 III 1929–5 IX 1930)
Kamieniecko-Podolskiego:	P.W. Siemionow (15 V 1927–25 IX 1929) Aleksander G. Groznyj (25 IX 1929–VII 1930)
Kijowskiego:	W.T. Iwanow (25 VII 1928–5 IX 1930)
Konotopskiego:	I.P. Aloszyn (23 IV 1928–VI 1930) Pejsach M. Rachlis (1 VII 1930–5 IX 1930)
Korościeńskiego:	P.M. Seliwanow (5 V 1928–26 I 1930) Jakub (Jakow) Z. Kamiński (26 I 1930–5 IX 1930)
Kremeńczuckiego:	W.J. Leja (29 XI 1926–V 1930) Mark B. Korniew (V 1930–5 IX 1930)
Krzyworoskiego:	D.J. Patruszew (13 XI 1928–1 XII 1929) M.M. Tymofiejew (1 XII 1929–5 IX 1930)
Kupiańskiego:	M.I. Szełudczenko (9 V 1928–18 I 1930) D.M. Miedwiediew (18 I 1930–5 IX 1930)
Łubieńskiego:	I.G. Leński (24 VIII 1927–22 I 1930) P.M. Parchomenko (22 I 1930–IV 1930) L.M. Chodos (9 IV 1930–5 IX 1930)
Ługańskiego:	I.D. Bielkin (25 VIII 1926–5 IX 1930)
Mariupolskiego:	Jurij M. Piercow (3 III 1927–28 II 1929) Włodzimierz I. Okruj (28 II 1929–5 IX 1930)

Melitopolskiego:	Włodzimierz I. Okruj (12 VII 1928–26 II 1929) Wasyl A. Dwyńnianinow (26 II 1929–8 XII 1929) Igor B. Szumski (1 I 1930–5 IX 1930)
Mikołajowskiego:	Aleksander B. Rozanow (29 VII 1928–5 IX 1930)
Mohylańsko Podolskiego:	M.S. Jamnicki (27 XI 1927–5 XI 1929) Roman A. Czyrski (XI 1929–5 IX 1930)
Niżyńskiego:	Samuel I. Samowski (11 VI 1928–5 IX 1930)
Odeskiego:	Izrael M. Leplewski (27 X 1925–1 VII 1929) O.O. Jemieljanow (1 VII 1929–3 IX 1930)
Perwomajskiego:	Pejsach M. Rachlis (10 XII 1928–1 VII 1930)
Połtawskiego:	Julian G. Brzezowski (27 X 1928–5 IX 1930)
Pryłuckiego:	Fiodor A. Mironow (4 VII 1928–20 VI 1930)
Proskurowskiego:	Jakub Z. Kamiński (7 IX 1926–22 I 1930) G. Leński (22 I 1930–5 IX 1930)
Stalinowskiego:	Jan K. Krauklis (11 VI 1928–5 IX 1930)
Sumskiego:	Wasyl A. Dwyńnianinow (22 VIII 1927–26 II 1929) O.G. Mirosznychzenko (28 II 1929–V 1929) Jakub (Jakow) I. Reichstein (V 1929–5 IX 1930)
Tulczyńskiego:	Andrian A. Peters (3 XII 1928–VII 1930)
Szewczenkowskiego (Czerkaskiego):	Jan M. Sylin (2 III 1928–20 II 1929) T.J. Gładkow (20 II 1929–VII 1930) W.W. Tołstow (VII 1930–5 IX 1930)
Szepietowskiego:	Mikołaj T. Prychod'ko (4 VII 1928–5 IX 1930)
Winnickiego:	Mark B. Korniew (13 V 1927–30 I 1930) M.D. Balabin (30 I 1930–1 VII 1930) Aleksander G. Groznyj (VII 1930–5 IX 1930)
Zaporoskiego:	Michał K. Aleksandrowski (1 VII 1925–5 IX 1930)
Zinowiewskiego:	M.M. Jodko (2 VII 1928–5 IX 1930)
Żytomierskiego:	Aleksander G. Groznyj (1 VIII 1925–12 IX 1929) Sawielij M. Cyklis (12 IX 1929–5 IX 1930)
Naczelnicy sektorów operacyjnych GPU USRS:	
Charkowskiego:	J.K. Krauklis (5 IX 1930–XII 1931)
Dniepropietrowskiego:	C.A. Leoniuk (5 IX 1930–18 IX 1931) J.K. Krauklis (XII 1931–27 II 1932)
Donieckiego:	Józef M. Błat (5 IX 1930–X 1931) M.M. Tymofiejew (X 1931–1 VII 1932)
Kijowskiego:	W.T. Iwanow (5 IX 1930–XII 1931)
Odeskiego:	Jurij M. Piercow (5 IX 1930–27 II 1932)
Połtawskiego:	Aleksander B. Rozanow (5 IX 1930–I 1932)
Sumskiego:	W.J. Lewocki (5 IX 1930–II 1932)
Winnickiego:	Aleksander G. Groznyj (5 IX 1930–I 1932)
Żytomierskiego:	P.W. Siemionow (5 IX 1931–1932)

Wykaz nr 2

Przewodniczący GPU USRS:

Stanisław F. Redens (31 VII 1931–20 II 1933)

Wsiewołod A. Balicki (20 II 1933–10 VII 1934)

Zastępcy przewodniczącego GPU USRS:

K.M. Karlson (24 V 1924–25 V 1934)

C.A. Leoniuk (18 IX 1931–22 III 1933)

Izrael M. Leplewski (20 II 1933–5 I 1933)

Naczelnik Wydziału Ekonomicznego GPU USRS:

Salomon S. Mazo (29 IX 1930–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Operacyjnego GPU USRS:

Samuel A. Gromow-Szmerkin (7 VII 1931–1932)

Józef J. Kazbek-Kaplan (22 VIII 1932–27 III 1933)

Piotr G. Sokolow-Szostak (III 1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Tajno-Politycznego GPU USRS:

Juchim C. Kriwec (20 IX 1931–21 II 1933)

Michał K. Aleksandrowski (21 II 1933–15 XII 1933)

Borys W. Kozielski (15 XII 1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Specjalnego GPU USRS i Ukraińskiego Okręgu Wojskowego:

Mikołaj I. Dobrodycki (25 X 1931–VI 1932)

C.A. Leoniuk (7 VI 1932–21 III 1933)

L.O. Iwanow (21 III 1933–19 XI 1933)

Włodzimierz P. Karelin (19 XI 1933–15 XII 1933)

Michał K. Aleksandrowski (15 XII 1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Cudzoziemskiego GPU USRS:

Daniel S. Leopold-Rojtman (15 VIII 1931–29 X 1932)

Włodzimierz M. Pesker-Piskariow (3 XI 1932–25 VIII 1933)

Samuel I. Samojłow-Besidzki (1933)

Włodzimierz P. Karelin (1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Transportowego GPU USRS:

Franz S. Druskis (XI 1931–17 VIII 1933)

Sawielij M. Cyklis (17 VIII 1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Ewidencyjno Statystycznego GPU USRS:

Michał M. Bukszan (1931–10 VII 1934)

Obwód charkowski:

Naczelnicy Charkowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

P.S. Mulawko (27 II 1932–3 XI 1932)

M.M. Timofiejew (3 XI 1933–III 1933)

P.B. Kacnelson (3 III 1933–10 I 1934)

Zastępcy naczelnika Charkowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

W.A. Dwinianinow (27 II 1932–IX 1932)

Pejsach M. Rachlis (21 XII 1932–1 VII 1933)

Samuel I. Samowski (2 XII 1932–1934)

O.J. Broniewyj (27 V 1933–17 VIII 1933)

I.J. Kupczyk (17 VIII 1933–10 IV 1934)

Naczelnicy Wydziału Ekonomicznego Charkowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

F.M. Czeczerski (27 II 1932–22 II 1933)

O.S. Głuchowcew (1933–23 VII 1933)

M.J. Klarow-Sołowiejczyk (27 VII 1933–25 I 1934)

Naczelnicy Wydziału Tajno-Politycznego Charkowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

I.J. Babicz (1932–1933)

G.M. Osinin-Winnicki (1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Specjalnego Charkowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

Samuel I. Samowski (27 II 1932–2 XII 1932)

A.P. Kajzer (1932–1933)

O.G. Jewgieniew (4 III 1933–4 VII 1934)

J.G. Brzezowski (2 VIII 1933–20 VIII 1933)

J.E. Kaniewski (1933–10 VII 1934)

Obwód czernihowski:

Naczelnicy Czernihowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

W.A. Dwinianinow (IX 1932–17 VIII 1933)

J.K. Krauklis (17 VIII 1933–10 I 1934)

Zastępcy naczelnika Czernihowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

J.G. Brzezowski (1 XI 1932–17 VII 1933)

P.B. Zagorski (27 XI 1932–V 1933)

Samuel I. Samowski (1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Ekonomicznego Czernihowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

T.P. Dorożko (1932–1933)

A.G. Masłowski (1933–27 I 1934)

Naczelnicy Wydziału Tajno-Politycznego Czernihowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

M.I. Szełudczenko (1932–1933)

O.G. Miroszniczenko (1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Specjalnego Czernihowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

J.A. Wieprinski (9 III 1933–10 VII 1934)

Obwód dnipropietrowski:

Naczelnicy Dniepropietrowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

J.K. Krauklis (27 VII 1932–17 VIII 1933)

P.G. Rud' (17 VIII 1933–IX 1933)

S.N. Mironow (28 IX 1933–10 VII 1934)

Zastępcy naczelnika Dniepropietrowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

Grigorij A. Kluwgant Griszyn (1 XI 1932–21 II 1933)

J.C. Kriwicz (21 II 1933–11 III 1934)

A.W. Sapir (II 1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Ekonomicznego Dniepropietrowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

L.S. Arrow (25 II 1932–17 VI 1932)

I.A. Szapiro (VI 1932–VIII 1932)

O.M. Berman (3 VIII 1932–25 I 1934)

Naczelnik Wydziału Tajno-Politycznego Dniepropietrowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

M.I. Gowlicz (27 II 1932–10 VII 1933)

Naczelnicy Wydziału Specjalnego Dniepropietrowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

G.A. Kluwgant-Griszyn (27 II 1932–25 XI 1932)

S.S. Szemena (25 XI 1932–6 III 1933)

A.W. Sapir (II 1933–10 VII 1934)

Obwód doniecki:

Naczelnicy Donieckiego Oddziału Obwodowego GPU:

M.M. Timofiejew (1 VII 1932–7 X 1932)

M.B. Grossman (7 X 1932–3 III 1933)

W.T. Iwanow (3 III 1933–10 VII 1934)

Zastępcy naczelnika Donieckiego Oddziału Obwodowego GPU:

Piotr G. Sokolow-Szostak (VII 1932–III 1933)

I.M. Babikow (X 1932–VIII 1933)

Mark B. Korniew (III 1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Ekonomicznego Donieckiego Oddziału Obwodowego GPU:

O.I. Ryklin (1932–1933)

G.M. Nikelberg (1933–III 1934)

Naczelnicy Wydziału Tajno-Politycznego Donieckiego Oddziału Obwodowego GPU:

S.I. Zasławski (VII 1932–31 I 1934)

Naczelnicy Wydziału Specjalnego Donieckiego Oddziału Obwodowego GPU:

J.E. Kaniewski (VII 1932–1933)

Z.M. Uszakov-Uzomirski (5 XI 1933–23 III 1934)

Obwód kijowski:

Naczelnik Kijowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

Aleksander B. Rozanow (27 II 1932–10 VII 1934)

Zastępcy naczelnika Kijowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

Jakub Z. Kamiński (27 II 1932–27 II 1933)

Z.M. Galicki (1933–10 I 1934)

Naczelnik Wydziału Ekonomicznego Kijowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

W.W. Kirst (?–10 I 1934)

Naczelnicy Wydziału Tajno-Politycznego Kijowskiego Oddziału Obwodowego GPU:

M.G. Czerdak (27 II 1932–1932)

D.M. Miedwiediew (VI 1932–II 1933)

M.G. Czerdak (1933–II 1934)

Naczelnicy Wydziału Specjalnego Kijowskiego Oddziału Obwodowego GPU:
J.G. Brzezowski (25 II 1932–1 XI 1932)
O.M. Borysow (X 1932–10 VII 1934)

Obwód odeski:

Naczelnicy Odeskiego Oddziału Obwodowego GPU:
Jurij M. Piercow (27 II 1932–I 1933)
C.A. Leoniuk (22 III 1933–10 VII 1934)

Zastępcy naczelnika Odeskiego Oddziału Obwodowego GPU:
Z.M. Galicki (1932–1933)
Jakub Z. Kamiński (27 II 1933–10 VII 1934)
G.A. Kluwгант-Griszyn (27 II 1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Ekonomicznego Odeskiego Oddziału Obwodowego GPU:
L.J. Reichman (27 II 1932–1933)
D.W. Orłow (7 III 1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Tajno-Politycznego Odeskiego Oddziału Obwodowego GPU:
W.M. Bluman (27 II 1932–16 IV 1933)
O.M. Szerstow (IV 1933–V 1933)
G.B. Zagorski (V 1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Specjalnego Odeskiego Oddziału Obwodowego GPU:
A.W. Sapir (27 II 1932–II 1933)
G.A. Kluwгант-Griszyn (21 II 1933–10 VII 1934)

Obwód winnicki:

Naczelnicy Winnickiego Oddziału Obwodowego GPU:
W.J. Lewocki (27 II 1932–19 XI 1932)
Dawid M. Sokoliński (19 XI 1932–10 VII 1934)

Zastępcy naczelnika Winnickiego Oddziału Obwodowego GPU:
Pejchas M. Rachlis (20 II 1932–21 XI 1932)
J.A. Pan (1932–10 VII 1934)
M.O. Izwiekow (1932–1933)

Naczelnicy Wydziału Ekonomicznego Winnickiego Oddziału Obwodowego GPU:
D.W. Orłow (25 II 1932–23 XI 1932)
L.J. Rejchman (1932–1933)
N.D. Jedwabnik (1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Tajno-Politycznego Winnickiego Oddziału Obwodowego GPU:
Grigorij M. Osinin Winnicki (1932–1933)
I.J. Babicz (1933–10 VII 1934)

Naczelnicy Wydziału Specjalnego Winnickiego Oddziału Obwodowego GPU:
O.M. Borysow (VII 1932–X 1932)
Daniel S. Leopold-Rojtman (29 X 1932–23 III 1934)

Wykaz nr 3

Ludowi komisarze spraw wewnętrznych USRS:
Wsiewołod A. Balicki (10 VII 1934–17 V 1937)
W.T. Iwanow (17 V 1937–15 VI 1937)
Izrael M. Leplewski (15 VI 1937–27 I 1938)
Aleksander I. Uspieński (27 I 1938–14 XI 1938)
W.W. Osokin (XI 1938–14 XII 1938)

Zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS:

Z.B. Kacnelson

K.M. Karlson
W.T. Iwanow
M.S. Baczyński
M.A. Stepanow

O.I. Radziwiłowski

Aron M. Chatanewer

D.D. Greczuchin

I.A. Szapiro

O.O. Jaralanz
M.D. Jachontow

Naczelnicy Wydziału 1. (ochrony) UGB/1. Zarządu NKWD USRS:

Mark J. Amirow-Pijewski

O.G. Miroszniczenko
O.R. Dołguszew
M.P. Dalski-Białous

Naczelnicy Wydziału 2. (operacyjnego) UGB/1. Zarządu NKWD USRS:

Piotr G. Szostak Sokołow

Michał G. Dżawachow

S.T. Karin-Daniłenko
I.D. Morozow

Dawid I. Dżyrin

M.D. Jachontow

Naczelnicy Wydziału 3. (kontrwywiadowczego) UGB/Zarządu 1. NKWD USRS:

Michał K. Aleksandrowski

D.M. Sokoliński

M.G. Czerdak

W.A. Styrne

S.I. Samojłow

S.M. Denotkin

L.J. Reichman

W.L. Pisariow

M.B. Spektor

A.M. Ratyński

O.N. Troicki
O.M. Zaputrijajew

Kierownicy Wydziału 4. (tajno-politycznego) UGB/Zarządu 1. NKWD USRS:

Pejsach M. Rachlis

Oszer J. Abugow

M.M. Gerzon

Dawid A. Piercow

Aron M. Chatanewer

Salomon I. Goldman

O.O. Jaralanz

L.M. Pawliczew

Naczelnicy Wydziału 5. (specjalnego) UGB NKWD USRS:

Michał K. Aleksandrowski

I.J. Kupczyk

A.M. Ratyński

W.M. Bluman

Michał O. Listengurt

W.L. Pisariow

D.D. Greczuchin

Naczelnicy Wydziału 6. (transportowego) UGB NKWD USRS:

J.B. Piśmienny

S.I. Zaslowski

Naczelnicy Wydziału 8. (ewidencyjno-statystycznego) UGB NKWD USRS:

I.A. Umow

Łazar G. Munwiesz

A.G. Nazarenko

Naczelnicy Wydziału 11. ([transportu] wodnego) UGB NKWD USRS:

P.P. Kisielow

Aron I. Dusznik

O.I. Łupan

M.G. Szewczenko

Naczelnicy Wydziału 12. (techniki operacyjnej) UGB NKWD USRS:

Michał I. Bryl

P.P. Kisielow

W.S. Maszlatyn

Naczelnicy Wydziału 5. (zagranicznego) Zarządu 1. NKWD USRS:

M.L. Tymoszenko

J.F. Gromowenko

Naczelnicy Wydziału 6. (czekistowski nadzór nad organizacjami zmilitaryzowanymi)

Zarządu 1. NKWD USRS:

W.R. Grabar

M.G. Szewczenko

J.G. Majski

Naczelnicy Wydziału 7. (czekistowski nadzór nad przemysłem obronnym)

Zarządu 1. NKWD USRS:

O.M. Złobiński

A.G. Nazarenko

Naczelnik Wydziału 8. (czekistowski nadzór nad przemysłem)

Zarządu 1. NKWD USRS:

S.I. Goldman

Naczelnik Wydziału 9. (czekistowski nadzór nad gospodarką rolną)

Zarządu 1. NKWD USRS:

W.P. Kałużny

Naczelnicy 1. Wydziału Specjalnego NKWD USRS:

A.G. Nazarienko

A.D. Sławin

Naczelnik 2. Wydziału Specjalnego NKWD USRS:

W.S. Maszlatin

Naczelnicy 3. Wydziału Specjalnego NKWD USRS:

Michał I. Bryl

A.M. Ryżow

Kierownicy Zarządu Miejsc Uwięzienia NKWD USRS:

J.K. Krauklis

Aron I. Wolfson

Nison S. Nowakowski

M.S. Zdunis

Zarząd NKWD Obwodu Charkowskiego:

Naczelnicy Zarządu NKWD:

Salomon S. Mazo

I.B. Szumski

L.J. Reichmann

A.M. Simchowicz

G.G. Tielezew

Dawid A. Piercow

G.M. Kobyziew

Zastępcy naczelnika Zarządu NKWD:

Jakub Z. Kamiński

I.B. Szumski

G.A. Griszyn Kluwgant

Dawid A. Piercow

Pomocnicy naczelnika Zarządu NKWD:

J.A. Pan

W.O. Diomin

Naczelnicy Wydziału 3. UGB Zarządu NKWD:

L.S. Arrow
J.B. Fischer
D.I. Tornujew
I.A. Szapiro
P.J. Barbarow

Naczelnicy Wydziału 4. UGB Zarządu NKWD:

M.I. Gowlicz
L.T. Jakuszew
L.N. Szyrin
A.M. Simchowicz
B.K. Frej
S.A. Ginesin

Naczelnicy Wydziału 5. UGB Zarządu NKWD:

I.B. Szumski
O.J. Sanin
W.L. Pisariew
O.D. Tyszkowski
G.O. Chatiomkin

Naczelnicy Wydziału 6. UGB Zarządu NKWD:

O.S. Głuchowcew
Daniel S. Leopold-Rojtman

Naczelnik Wydziału 11. UGB Zarządu NKWD:

O.K. Szubin

Zarząd NKWD Obwodu Czernihowskiego:

Naczelnicy Zarządu NKWD:

Juchim F. Krywicz
Piotr G. Szostak-Sokołow
Samuel I. Samowski
Mark B. Korniew
A.I. Jegorow

Zastępcy naczelnika Zarządu NKWD:

Samuel I. Samowski
Abraham I. Gepler
I.T. Szyrokyj
J.M. Sinicyn

Pomocnicy naczelnika Zarządu NKWD:

J.I. Wroński-Schamponieur
Juchim S. Szatow
J.M. Sinicyn

Naczelnicy Wydziału 3. UGB Zarządu NKWD:

G.B. Tolczyński
E.A. Schperling
J.M. Aleksandrowicz

Naczelnicy Wydziału 4. UGB Zarządu NKWD:

A.W. Szepetin
M.O. Hryhorenko
L.M. Tejtel
J.K. Bautin

Naczelnik Wydziału 5. UGB Zarządu NKWD

I.T. Szyrokyj

Naczelnik Wydziału 6. UGB Zarządu NKWD

G.T. Doniec

Naczelnik Wydziału 11. UGB Zarządu NKWD

J.M. Sinicyn

Zarząd NKWD Obwodu Dniepropietrowskiego:

Naczelnicy Zarządu NKWD:

Dawid M. Sokoliński
Juchim F. Krywiec
P.A. Korkin

Zastępcy naczelnika Zarządu NKWD:

Siemion M. Doliński
M.O. Izwekow
Siemion O. Jankowicz
I.A. Daragan

Pomocnicy naczelnika Zarządu NKWD:

M.O. Izwekow
Borys S. Borysow-Wilner

Naczelnicy Wydziału 3. UGB Zarządu NKWD:

N.B. Berezowski
J.D. Umański

Naczelnicy Wydziału 4. UGB Zarządu NKWD:

O.O. Wołkow
M.S. Zdunis
M.I. Michajłow
J.S. Sapożnikow

Naczelnicy Wydziału 5. UGB Zarządu NKWD:

Jakow J. Fleischman
J.S. Sapożnikow

Jurij Szapowal, Wadim Zolotariow

Naczelnik Wydziału 6. UGB Zarządu NKWD:

Michał J. Klarow-Sołowiejczyk

Naczelnicy Wydziału 11. UGB Zarządu NKWD:

M.E. Reznikow

L.M. Wornowicki

Zarząd NKWD Obwodu Donieckiego:

Naczelnicy Zarządu NKWD:

W.T. Iwanow

Dawid M. Sokoliński

P.W. Czystow

Zastępcy naczelnika Zarządu NKWD:

G.B. Zagorski

D.G. Lifar

O.G. Szaszkow

Pomocnicy naczelnika Zarządu NKWD:

Daniel S. Leopold-Rojtman

J.I. Wroński-Schamponieur

Naczelnicy Wydziału 3. UGB Zarządu NKWD:

D.W. Orłow

M.L. Tymoszenko

Naczelnicy Wydziału 4. UGB Zarządu NKWD:

Matwiej M. Gerzon

S.I. Goldman

I.M. Aleksandrowicz

Naczelnicy Wydziału 5. UGB Zarządu NKWD:

P.J. Basza

M.P. Makarow

Naczelnik Wydziału 6. UGB Zarządu NKWD:

W.I. Laszyk

Naczelnik Wydziału 11. UGB Zarządu NKWD:

I.W. Wichiriew

Zarząd NKWD Obwodu Kamieniecko-Podolskiego:

Naczelnicy Zarządu NKWD:

M.T. Prychod'ko

I.A. Żabriew

O.J. Jekimow

Zastępcy naczelnika Zarządu NKWD:

Isaak J. Sokołow Szejnis

R.W. Krutow

W.I. Leonow

Pomocnik naczelnika Zarządu NKWD:

J.L. Mordowiec

Naczelnicy Wydziału 3. UGB Zarządu NKWD:

G.A. Schuchman

O.A. Wadis

Naczelnicy Wydziału 4. UGB Zarządu NKWD:

S.A. Ginesin

W.I. Leonow

O.M. Goriec

Naczelnik Wydziału 5. UGB Zarządu NKWD:

O.I. Łupan

Naczelnik Wydziału 11. UGB Zarządu NKWD:

K.O. Gusiew

Zarząd NKWD Obwodu Kijowskiego:

Naczelnicy Zarządu NKWD:

Mikołaj D. Szarow

Isaj J. Babicz

M.M. Fedorow

I.A. Szapiro

R.O. Dołguszew

Zastępcy naczelnika Zarządu NKWD:

G.A. Griszyn-Kluwgant

L.J. Reichman

L.T. Jakuszew

Isaj J. Babicz

M.B. Spektor

I.A. Szapiro

L.M. Pawliczew

O.N. Troicki

Pomocnicy naczelnika Zarządu NKWD:

W.A. Dwinianinow

K.J. Koźminych

Naczelnicy Wydziału 3. UGB Zarządu NKWD:

Z.G. Łuniow

Mark P. Rogol

G.M. Kowalenko

B.A. Charytonowski

S.K. Bojko

Jurij Szapowal, Wadim Zolotariow

Naczelnicy Wydziału 4. UGB Zarządu NKWD:

I.J. Babicz

Isaak J. Sokolow Szejnis

O.O. Wołkow

W.I. Kaniewski

G.I. Korkunow

P.M. Miedwiediew

Naczelnik Wydziału 5. UGB Zarządu NKWD:

Abraham I. Gepler

I.M. Strzyzewski

Naczelnik Wydziału 6. UGB Zarządu NKWD:

Józef J. Kazbek Kaplan

Naczelnik Wydziału 11. UGB Zarządu NKWD:

J.P. Pojasow

Zarząd NKWD Obwodu Mikołajowskiego:

Naczelnicy Zarządu NKWD:

J.B. Fischer

P.W. Karamyszew

Zastępcy naczelnika Zarządu NKWD:

L.I. Mejtus

J.P. Pojasow

Naczelnik Wydziału 3. UGB Zarządu NKWD:

W.M. Kusznir

Naczelnicy Wydziału 4. UGB Zarządu NKWD:

R.M. Sarajew

J.M. Tołkaczow

J.L. Truszkina

Naczelnik Wydziału 5. UGB Zarządu NKWD:

F.T. Owczynnikow

Zarząd NKWD Obwodu Odeskiego:

Naczelnicy Zarządu NKWD:

Aleksander B. Rozanow

G.A. Griszyn Kluwgant

M.M. Fiedorow

P.P. Kisielow

S.I. Gaponow

Zastępcy naczelnika Zarządu NKWD:

M.G. Czerdak

W.J. Lewocki

I.J. Babicz

M.B. Spektor

I.W. Wichiriew

Pomocnicy naczelnika Zarządu NKWD:

W.J. Lewocki

J.G. Skwirski

P.F. Frołow

Naczelnicy Wydziału 3. UGB Zarządu NKWD:

W.L. Pisariew

G.J. Griszyn

O.G. Schneider

J.J. Rybakow

Naczelnicy Wydziału 4. UGB Zarządu NKWD:

M.M. Gerzon

Fiodor S. Fiedorow-Berkow

M.B. Spektor

W.P. Kałużnyj

S.I. Haponow

Naczelnicy Wydziału 5. UGB Zarządu NKWD:

A.M. Ratyński

W.M. Bluman

B.S. Gluzberg

O.W. Antypin

Naczelnicy Wydziału 6. UGB Zarządu NKWD:

W.M. Bluman

N.B. Jedwabnik

Naczelnik Wydziału 11. UGB Zarządu NKWD:

S.A. Karucki

Zarząd NKWD Obwodu Połtawskiego:

Naczelnicy Zarządu NKWD:

A.A. Peters

O.W. Wołkow

Zastępcy naczelnika Zarządu NKWD:

W.L. Pisariew

S.I. Polakow

Pomocnik naczelnika Zarządu NKWD:

O.O. Bieriestniew

Naczelnicy Wydziału 3. UGB Zarządu NKWD:

O.L. Aleksandrow

W.M. Płatonow

Naczelnicy Wydziału 4. UGB Zarządu NKWD:

A.D. Sławin

M.C. Popow

J.J. Czerniawski-Olszaniecki

Naczelnicy Wydziału 5. UGB Zarządu NKWD:

S.I. Polakow

A.J. Kulikowski

Naczelnicy Wydziału 11. UGB Zarządu NKWD:

A.D. Firsow

Chaskel L. Tomin

Zarząd NKWD Obwodu Stalinowskiego:

Naczelnik Zarządu NKWD:

P.W. Czystow

Zastępca naczelnika Zarządu NKWD:

D.G. Lifar

Pomocnik naczelnika Zarządu NKWD:

O.G. Szaszkow

Naczelnicy Wydziału 3. UGB Zarządu NKWD:

Siemion D. Wolski

O.A. Woroniec

Naczelnik Wydziału 4. UGB Zarządu NKWD:

I.M. Aleksandrowicz

Zarząd NKWD Obwodu Winnickiego:

Naczelnicy Zarządu NKWD:

M.M. Timofiejew

G.A. Kluwgant Griszyn

I.D. Morozow

I.M. Korablow

Zastępcy naczelnika Zarządu NKWD:

W.I. Okruij

I.D. Morozow

A.J. Priszyweyn

Pomocnicy naczelnika Zarządu NKWD:

I.D. Morozow

G.T. Doniec

M.S. Butenko

Naczelnicy Wydziału 3. UGB Zarządu NKWD:

J.B. Fischer

G.B. Tolczyński

P.I. Tokariew

O.M. Zaputrijajew

Naczelnicy Wydziału 4. UGB Zarządu NKWD:

Abram M. Simchowicz

Aleksander M. Nadieżdin

A.J. Priszycyn

W.F. Majstruk

Naczelnicy Wydziału 5. UGB Zarządu NKWD:

Borys S. Glusberg

O.I. Micuł

Naczelnik Wydziału 6. UGB Zarządu NKWD:

Gawrił M. Nickelberg

Naczelnik Wydziału 11. UGB Zarządu NKWD:

G.S. Sokirko

Zarząd NKWD Obwodu Woroszyłowgradzkiego:

Naczelnik Zarządu NKWD:

G.I. Korkunow

Zastępca naczelnika Zarządu NKWD:

O.D. Baliczew

Naczelnicy Wydziału 3. UGB Zarządu NKWD:

W.A. Kałganow

W.A. Wróblewski

Naczelnik Wydziału 4. UGB Zarządu NKWD:

M.G. Sokołow

Zarząd NKWD Obwodu Żytomierskiego:

Naczelnicy Zarządu NKWD:

L.T. Jakuszew

G.M. Wiatkin

I.A. Daragan

Zastępcy naczelnika Zarządu NKWD:

G.J. Griszyn

A.A. Łukjanow

Pomocnik naczelnika Zarządu NKWD:

S.F. Nowosielcew

Jurij Szapowal, Wadim Zolotariow

Naczelnicy Wydziału 3. UGB Zarządu NKWD:

A.G. Masłowski

M.J. Fiedorow

Naczelnicy Wydziału 4. UGB Zarządu NKWD:

A.A. Łukjanow

Matwiej J. Lesnow-Izrailew

Naczelnicy Wydziału 5. UGB Zarządu NKWD:

W.J. Lebiediew

N.A. Remow-Pobieriezkin